

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

Uğur GÜNGÖR*

Öz

Bu makalenin amacı Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının günümüzdeki durumunu analiz etmektir. Makalede öncelikle "barışı koruma" kavramının nasıl ortaya çıktığı üzerinde durulmuş ve Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Soğuk Savaş yıllarında icra ettiği barış operasyonlarına kısaca değinilmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile BM Barış Operasyonlarına olan ihtiyacın arttığı vurgulanarak, Barış Operasyonlarındaki bu artışın ve değişimin sebepleri ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğine seçilen Türkiye'nin Barış Operasyonlarına katkısı da ortaya konulmuştur. Makalenin sonunda günümüzde icra edilen barış operasyonlarının çatışma-yönetimi faaliyetlerinden ziyade daha çok çatışma-çözümüne yönelik faaliyetler olduğu ve insani yönünün ağırlık kazandığı sonucuna varılmıştır. 1 Ocak 2009 tarihinde geçici üye olarak göreve başlayacak olan Türkiye'nin, Barış Operasyonlarına olan ilgisinin önceki dönemlere oranla daha da artacağı ve daha fazla Barış Operasyona aktif olarak iştirak edeceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barışı Koruma, Barış Operasyonları, Soğuk Savaş, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi

TODAY'S PEACE OPERATIONS

Abstract

The purpose of this article is to analyze today's UN peace operations. This study, first of all touches upon the evolution of peacekeeping and peace operations carried out by the UN in the Cold War era. By emphasizing the increasing need for peace operations, in a period where the Cold War came to an end, the causes of expansion and change in the peace operations have been evaluated. In addition, the article points out Turkey's contributions to peace operations, in the wake of its election for a two-year term to the UN Security Council. The article concludes that today's peace operations are conflict-resolution activities rather than conflict-management activities, and humanitarian aspect of peace operations is gaining further importance. Turkey's role in peace operations will likely increase because of its UN Security Council membership.

Key Words: Peacekeeping, Peace Operations, Cold War, United Nations, Security Council

* Dr. Piyade Yarbay Uğur GÜNGÖR

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

Soğuk Savaş Döneminde, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından icra edilen 13 Barış Operasyonunun¹ hiçbirinde yer almayan, sadece 1950-1953 yılları arasında tugay seviyesindeki bir birlikle Kore Savaşı'na katılan Türkiye, Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber Somali'den Arnavutluk'a kadar icra edilen birçok Barış Operasyonuna katılmıştır. Türkiye, hâlihazırda Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan, Darfur/Sudan ve Lübnan'da icra edilen Barış Operasyonlarına aktif olarak iştirak etmektedir. BM Güvenlik Konseyinde 1951-1952, 1954-1955 ve son olarak da 1961 yılında temsil edilen Türkiye, 17 Ekim 2008 tarihinde yapılan oylamada 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğine yeniden seçilmiştir. 21 Temmuz 2003 tarihinde Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine aday olan Türkiye'nin, 5 yıldır yürütülen diplomatik çabalarının yanı sıra, dünyanın çeşitli yerlerinde icra edilen Barış Operasyonlarına aktif olarak iştirak etmesinin çok büyük etkisi olmuştur. Bu yazıda Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin bu denli ilgisini çeken Barış Operasyonu ya da askerî çevrelerde son dönemde genel kabul görmüş ifadesiyle; Barışı Destekleme Harekâtının nasıl ortaya çıktığı, Soğuk Savaş sonrası dönemde neden önemli bir artış gösterdiği ve günümüzdeki durumu üzerinde durulacaktır.

BM Örgütünün en önemli amacı, üye devletler tarafından 26 Haziran 1945'te San Fransisco'da imzalanan BM Şartında 'uluslararası barış ve güvenliği sağlamak' olarak belirlenmiştir. Ne yazık ki BM Şartı yazılırken düşünülen kollektif güvenlik sistemi hayata geçirilememiştir. Bunun en önemli nedeni örgütün emrinde olması planlanan silahlı kuvvetlerin oluşturulamamış olmasıdır. BM Güvenlik Konseyi'nde bulunan daimi üyelerin askerî temsilcilerinden oluşan askerî Komite 1946-47 yıllarında böyle bir silahlı kuvvetin kurulması için görüşmeye başlamış; ancak gerek gücün kapsamı, gerekse niteliği üzerinde baş gösteren fikir ayrılıkları yüzünden bu proje gerçekleşmemiştir. Kolektif güvenlik sisteminin hayata geçirilememiş olmasından dolayı, ortaya

¹ Barış Operasyonu (peace operation) kavramı bu yazıda; barışı koruma (peacekeeping), barışı uygulama (peace enforcement), çatışma önleyici diplomasi (preventive diplomacy), barışı oluşturma (peace making), çatışma sonrası barışı inşa etme (post-conflict peace-building) ve barışı destekleme hareketi (peace support operation) kavramlarını kapsamaktadır.

çıkan boşluğu doldurmak üzere yeni bir mekanizmaya gerek duyulmuş, barışı koruma (peacekeeping) kavramı ortaya çıkmıştır.

Barışı Koruma kavramı, BM 1945 yılında kurulurken örgütün Şartı'na girmiş bir kavram değildir. "Barışı Koruma", BM Şartında ne tanımlanmış ne de açıklanmıştır. Yaşanan acil problemlere "ad hoc"² çözüm olarak BM tarafından oluşturulan bir mekanizma olarak doğmuş ve gelişmiştir. Barışı Koruma hiçbir zaman kolektif güvenlik sistemine bir alternatif olarak amaçlanmamıştır. Ancak böyle bir sistemin yokluğunda, kolektif güvenliğe bir alternatif ve çatışmaların çözümünde faydalı bir araç olarak düşünülmüştür. Barışı Koruma; "çatışma ve bunalımları yumuşatmak, büyümelerini önlemek ve uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümüne yardımcı olmak için başvurulan bir araç" olarak BM tarafından geliştirilmiştir.³ Uluslararası Barış Akademisi 'Barışı Koruma'yı şöyle tanımlanmıştır: "Taraflar arasında anlaşmazlıkların, düşmanlıkların önlenmesi, sınırlandırılması, yumuşatılması ve sona erdirilmesi için asker, polis ve sivillerden oluşan çok uluslu gücün uluslararası bir yönetim çerçevesinde müdahale ederek barışı sağlamaya çalışmasıdır".⁴

BM Şartı'nın Altıncı (Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi, Md.33-38) ve Yedinci Bölümleri (Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler, Md.39-51) uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu ana organ olan Güvenlik Konseyi'nin bu görevi gerçekleştirmek için başvurabileceği önlemleri içermektedir. Şartın Altıncı Bölümü kaleme alınırken uyuşmazlığın çözümünün tarafların kendilerince gerçekleştirilmesi; bu yolda Güvenlik Konseyi'nce yapılan tavsiyelere uyulmasında taraflarca herhangi bir zorunluluk bulunmaması, tümüyle gönüllülüğün esas olması amacı güdülmüştür. Oysa Yedinci Bölümde belirtilen tedbirlere

² "Amaca özel - niyete mahsus" anlamına gelen latince ibaredir. Genelde bir soruna yönelik, geçici bir çözümü anlatmak için kullanılır. Bazen de bir yetersizliği ya da üstünkörü üretilen çözümleri vurgulamak için kullanılır.

³ Ali Karaosmanoğlu, İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1981, s. 128

⁴ Rikhye, I.J., Harbottle, M. ve Egge B. Der., The Thin Blue Line: International Peacekeeping and Its Future, Yale University Press, New Haven, 1974, s. 11

uyuma zorunluluğu vardır ve bu bölümde Güvenlik Konseyi'ne oldukça geniş yetkiler tanınmıştır.

Ancak BM Barış Güçlerini ve yürüttükleri operasyonları BM Şartı'nın ne Altıncı Bölümü ne de Yedinci Bölümü çerçevesinde ele almak mümkündür. Eski Genel Sekreterlerden Dag Hammarskjöld'ün belirttiği gibi Barışı Koruma ancak yeni bir bölüme, "Bölüm Altıbuçuk"a konabilir. Barışı Koruma Güçleri meşru müdafaa amacı dışında silah kullanmaya başvurmeyen askerî gözlemci heyetleri veya hafif silahlı BM asker/polis ve sivil görevlileri olarak özellikle ateşkes bölgelerinde, sınır boylarında ya da tampon bölgelerde barış koşullarına uyulmasını gözeten elemanlar, barış görevlileri olarak hizmet vermişlerdir. BM Barış Güçleri ilk ortaya çıktıklarında işlevleri oldukça sınırlı iken, zamanla bu geleneksel rollerinin yanı sıra yeni işlevler de yüklenmişlerdir.

BM, Soğuk Savaş Dönemi boyunca sadece 13 Barış Operasyonu icra etmiştir. Bu dönemde gerçekleşen barış operasyonlarının büyük bir kısmının varlık nedeni ABD ve Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünya ülkelerinde yer alan uyuşmazlıklarda karşı karşıya gelmelerini önlemek olmuştur. Her iki süper gücün de hedefi söz konusu uyuşmazlık bölgelerinde diğerinin etkisini en alt düzeye indirmektir. BM Barış Güçleri bu uyuşmazlıklarda ABD ve Sovyetler Birliği'nin doğrudan devreye girmelerini önlemiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte BM Barış Operasyonlarının sayılarında ve işlevlerinde önemli artışlar gözlenmiş, 1988-2008 yılları arasında 50 barış operasyonu icra edilmiştir. Savaşın niteliğinin değişmesi ile beraber barışı koruma operasyonlarının da niteliği değişmiş ve sayısında önemli artışlar olmuştur. Bu yazının amacı Soğuk Savaş Döneminde icra edilen BM Barışı Koruma Operasyonlarını irdelemekten ziyade Soğuk Savaş sonrasındaki Barışı Korumanın değişen niteliğini gözler önüne sermektir. Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen gelişmeler çerçevesinde BM Barış Operasyonlarının yeniden canlanmasının nedenleri ve özellikleri ele alınacaktır.

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Barış Operasyonları

Soğuk Savaş yılları boyunca “ tarafların rızası, barış gücünün tarafsızlığı ve bir saldırı karşısında barış gücü askerinin kendini savunması dışında silaha başvurmama” gibi geleneksel barışı koruma ilkelerinin egemen olduğu ‘birinci nesil’ barışı koruma operasyonları, Soğuk Savaş sonrası dönemde askerî işlevlerinin yanı sıra sivil elemanlarla gerçekleştirdikleri sivil görevlerinin ağırlığının artmasıyla çok unsurlu, çok işlevli operasyonlar niteliğini kazanmışlardır. Bir başka deyişle bu operasyonlar geleneksel rollerine ek olarak yeni uluslararası koşulların getirdiği yeni işlevler üstlenmişlerdir. Bu nedenle bazı yazarlar bu dönemde gerçekleşen BM Barışı Koruma Operasyonlarını “İkinci Nesil BM Operasyonları”, “Yeni Barışı Koruma”, “Daha Kapsamlı Barışı Koruma” veya “Genişlemiş Barışı Koruma” olarak tanımlamışlardır.⁵

Soğuk Savaş sonrasında Barışı Koruma Operasyonlarına olan talep düzenli olarak artış göstermiş ve Barış Güçlerinin üstlendiği görevlerin sayısı, çeşitliliği, zorluğu ve karmaşıklığı artmıştır. BM arka arkaya yeni Barışı Koruma Operasyonlarının icra edilmesine karar vermiş ve çatışma bölgelerine asker göndermiştir. BM uluslararası politikada olağanüstü bir şekilde yeniden canlanmıştır. Bu gelişmenin nedenlerini anlayabilmek için bu yeni dönemdeki uluslararası ortamı irdelemek faydalı olacaktır. Soğuk Savaş sonrası dönem, İkinci Dünya Savaşı’nın sonundan beri uluslararası ilişkilerin anlayışına ve icrasına hükmeden çift kutuplu sistemin yıkılışını simgelemiştir.⁶ Güven artırıcı önlemlerin geliştirilmesi üzerine; 1986 yılında Stockholm’da yapılan AGİK görüşmeleri, silahların indirimi anlaşmalarının⁷ sonuçlandırılması, Berlin Duvarı’nın yıkılması, Almanya’nın birleşmesi, Doğu Avrupa’daki rejim değişiklikleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde komünizmin çökmesi ve Bağımsız Devletler Topluluğunun

⁵ Steven R Ratner, *The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War*, New York: St. Martin’s Press, 1995, s. 17

⁶ Farouk Mawlawi, “New Conflicts, New Challenges: The Evolving Role for Non Governmental Actors”, *Journal of International Affairs*, Cilt 46, No 2, 1993, s. 391-413

⁷ 1987 Orta Çaplı Nükleer Kuvvetler Anlaşması, 1990 Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması ve 1991 ve 1993 yıllarında yapılan Stratejik Silahların İndirimi Anlaşmaları

ortaya çıkması gibi Gorbaçov dönemi ile başlayan değişiklikler BM'yi tamamıyla farklı bir duruma taşımıştır.⁸

ABD ile Rusya Federasyonu'nun nükleer karşılaşma tehdidi Soğuk Savaşın bitiminden itibaren fiilen ortadan kalkmış ve büyük çaplı silahlı çatışmaların sayısında hafif azalma olmuştur. Bununla beraber hem iç savaş hem de devletler arasındaki savaş kabusu sona ermemiş, aynı süre zarfında daha küçük çaplı silahlı çatışmalar artış göstermiştir.⁹ Soğuk Savaşın sona ermesi daha önceden bastırılmış olan çok eski düşmanlıkları ve kavgaları ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş sonrasındaki birçok çatışma, uluslararası politikanın eskiden kalma (Birinci Dünya Savaşı'nın bitimini takip eden parçalanmalar ve çekişmeler) ve uzun süredir devam eden özelliklerinden kaynaklanmıştır. Çatışmalar dış faktörlerin müdahalesi ya da etkisinden ziyade giderek bölgesel ya da devlet içindeki gruplar arasındaki gerilimlerden kaynaklanmıştır. Çünkü sömürgecilikten kurtulmuş yeni devletlerin, rejimlerin, kurumların ve sınırların meşruluğu konusunda belirsizlikler vardı. Bugün BM'nin gündemini meşgul eden acil çözüm bekleyen birçok kriz, bölgesel anlaşmazlıklar ve toplumsal ayrılıklar kadar bu belirsizliklerden kaynaklanmaktadır. Bu karmaşık ortamda BM 50 barış operasyonu icra etmiştir.

İlginç olan nokta şudur ki; büyük güçlerin, özellikle ABD ve SSCB'nin, çıkarlarını yakından ilgilendiren Orta Doğu, Soğuk Savaş döneminde Barış Operasyonlarının en çok icra edildiği bölge olmasına rağmen, (Soğuk Savaş toplamının % 53,8'i), Soğuk Savaş sonrası dönemde Barış Operasyonlarının en az icra edildiği bölge olmuştur (Sadece 1 operasyon, Soğuk Savaş sonrası toplamın % 2,7'si) (TABLO I). Afrika kıtası ise 20 Barış Operasyonu ile (Soğuk Savaş sonrası toplamın % 54'ü) Soğuk Savaş sonrasında en çok barış operasyonunun icra edildiği alan olmuştur.

⁸ Adam Roberts ve Benedict Kingsburry (Der.), United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations, Oxford: Clarendon Press, 1993, s. 428

⁹ Peter Wallensteen ve Karin Axell, "Armed Conflict at the End of the Cold War, 1989-92", Journal of Peace Research, Cilt 30, No 3, 1993, s. 332

Bariş Operasyonlarındaki Artışın ve Değişimin Sebepleri

Soğuk Savaşın sona ermesi Bariş Operasyonlarına olan ihtiyacı artırmış, bu ihtiyaç bir yandan BM için farklı problemler ortaya çıkarırken diğer yandan da yeni fırsatlar sunmuştur. Bariş Operasyonlarının ve gözlemci görevlerinin sayısındaki artışın asıl sebebi BM Güvenlik Konseyi'nin belirli krizlere müdahale etmek için anlaşmaya varabilmeleri olmuştur.

BM Şartının öngördüğü kolektif güvenlik sisteminin en önemli özelliği Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisiyle donanmış daimi üyelerin onayı ile uygulamaya konulabilmesidir. Bu kolektif güvenlik sisteminin işleyebilmesi, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere yaptırım gücüne başvurulabilmesi, Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin oybirliği koşuluna bağlıdır; ancak bu oybirliği Soğuk Savaş Dönemi boyunca nadiren gerçekleşebilmiştir.¹⁰ Soğuk Savaşın sona ermesi, Doğu-Batı gerilimindeki düşüş ve ABD ile Rusya arasında birçok yerel ve bölgesel çatışmaları sona erdiren anlaşmalar, süper güçler arasında daha büyük iş birliğine yol açmıştır. Böylece Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi birçok sorun üzerinde anlaşabilmiş ve çatışmalara çözüm bulmak için daha uyumlu siyasi irade sergilemişlerdir.¹¹

Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri tarafından vetonun kullanılmasındaki düşüş bunun bir simgesi olmuştur. Örneğin 1945 yılından 1990 yılına kadar olan sürede Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin veto yetkisi kullanımıyla ilgili dağılım şu şekildedir. Çin, 3; Fransa, 18; İngiltere, 30; ABD, 69 ve Sovyetler Birliği, 114. Haziran 1990 ile Mayıs 1993 arasında tek bir veto kullanılmamıştır (TABLO II). Bunun bir istisnası, 1993 yılının Mayıs ayında Rusya'nın Kıbrıs'ta bulunan Bariş Gücünün (UNFICYP) finanse edilmesi ile ilgili olarak olumsuz oy kullanması olmuştur. Bu istisna ile Güvenlik Konseyi'nin Soğuk Savaş sonrasındaki uzlaşmaya varma kapasitesi artmış ve Bariş Koruma Operasyonlarının sayısındaki artışın önemli bir nedenini teşkil etmiştir

¹⁰ Raimo Varynen, *The United Nations and Resolution of International Conflicts*, Falk R.A. (der.) *The United Nations and a Just World Order* içinde, Westview, Colorado. 1991, s. 222-238

¹¹ Gareth Evans, *Cooperating For Peace: The Global Agenda for the 1990s and Beyond*, Australia: Australian Print Group, 1993, s. 100

Güvenlik Konseyi daha etkin işlemeye başlamış ve böylece çatışmaların çözümünde işe yarar stratejiler bulma ihtimali ortaya çıkmış ve nihayetinde daha çok Barışı Koruma Operasyonu icra edebilme imkânına kavuşmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında BM Barış Operasyonlarının canlanmasında rol oynayan bir diğer önemli unsur da bu dönemde uyuşmazlık/çatışma türünün değişmiş olması ve küçük çaplı silahlı çatışmaların sayısının artmış olmasıdır. Soğuk Savaş yıllarında iki süper güç arasındaki mücadele, bölgesel istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Süper güçlerin her biri kendi müttefiklerinin hayatta kalmasını sağlarken aynı zamanda onların askerî maceralara girmesini de engellemiştir. ABD ile SSCB arasındaki stratejik rekabetin sona ermesi özellikle Kamboçya, Orta Amerika, Angola ve Mozambik gibi küçük devletler arasında küçük çaplı silahlı çatışmaların ortaya çıkmasına daha uygun bir ortam yaratmıştır.¹² Böylece küçük çaplı silahlı çatışmalar, Barış Operasyonlarının küresel kapsamını değiştirmiş ve bir barışçıl çözüm tekniği olarak Barış Operasyonlarının gücünü önemli ölçüde artırmıştır.¹³

Barış Operasyonlarının sayısının artmasının arkasında yatan diğer bir sebep de çatışmaların çözüme kavuşması olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi çatışmaların çözümünü kolaylaştırmıştır. İki kutuplu dünyanın çökmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesi birçok olayda Doğu-Batı mücadelesinin tabiatında var olan nüfuz alanlarının neden olduğu eski çatışmalarda barışçıl inisiyatifler geliştirilmesine izin vermiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle uyuşmazlıklar/çatışmalar artık dış devletlerin desteğinden kaynaklanmamakta ve çözümlenmeye hazır idiler. Afganistan, Angola, Namibya, Orta Amerika ve Kamboçya'da yapılan bölgesel barış anlaşmaları bu yaklaşımın örnekleridir. Ateşkesi gözetlemek, askerlerin çekilmesi ve seçimler gibi hükümlerini uygulamalarına yardım etmeleri için tarafsız uluslararası güç talebinde

¹² Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 14

¹³ Betts A. Fetherston, *Towards a Theory of United Nations Peacekeeping*, London: St. Martin's Press, 1995, s. 19

bulunmuşlardır.¹⁴ BM, bu anlaşmaları sonuçlandırmak ve sonuçlarını gözlemlemek için önemli bir araç olmuştur.¹⁵

Barış Operasyonlarının sayısının artmasının dördüncü nedeni ise devletlerin parçalanması olmuştur. Soğuk Savaş sırasında iç ayrılıklar süper güçlerin desteği sayesinde bastırılıyordu. Bu desteğin çekilmesiyle birlikte çoğunlukla etnik sebeplere dayalı iç şiddetin kurbanı olan devletlerin sayısında artış olmuştur. Devletlerin içindeki bölünmelerin çoğu öncekilerden çok daha ciddi olmuş, bu durum çoğu zaman devletlerin parçalanmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi iki büyük sosyalist federal devletin parçalanmasıyla bu gibi devletlerin sayısında üç katından fazla artış olmuştur. Bu çok uluslu büyük devletlerin dağılması neredeyse her zaman etnik, dinsel, bölgesel ve diğer uyuşmazlıkların ortaya çıkması ya da tekrarlanmasını da içeren şiddetli kaymalara neden olmuştur.¹⁶ Yeni ortaya çıkan rejimler ve hudutlar tartışılmaya başlanmıştır. Bu krizler, BM'yi yeni önlemleri düşünmeye zorlamış ve BM himayesi altında faaliyette bulunmayı gerekli kılmıştır.

Diğer bir neden de Soğuk Savaş sonrası dönemdeki iyimserlik hâlinin yaygın olmasıdır. İran-İrak savaşı, Namibya'da Güney Afrikalıların bulunması ve Afganistan'daki Sovyet varlığı dâhil geçiş dönemindeki birçok bölgesel çatışmaların çözümünde BM'nin katkısı, acil çözümler için umutları artırdı. İnsanlar BM'nin uluslararası güvenliğin korunmasında ve Barış Operasyonlarında daha fazla merkezi rol alabileceği ve bu problemlerle uğraşacağı duygusuna kapıldı. Bu beklentinin bir sonucu olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde BM, kendisini birçok yeni görev ve çok geniş yelpazede ivedi çözüm bekleyen önemli problemler ile aşırı sorumluluk verilmiş olarak buldu.

BM Barış Operasyonlarının canlanmasında rol oynayan diğer bir önemli neden Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan küreselleşme süreci olmuştur. Modern bir dünyada malların, eşyaların, insanların, fikirlerin,

¹⁴ Adam Roberts, "A Crisis in Peacekeeping", *Survival*, Cilt 36, No 3, 1994, s. 96

¹⁵ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 14

¹⁶ Adam Roberts, "The United Nations and International Security", *Survival*, Cilt 35, No 2, 1993, s. 9

problemlerin ve tehlikelerin daha önce benzeri yaşanmamış hareketine yol açan küreselleşme süreci devletleri birbirine daha bağımlı hâle getirmiştir. Gelişmiş devletler kendi sınırları içinde eşsiz ve benzersiz bir zenginlik ve refah yaratmışlar, yükselen yaşam koşullarının devam etmesi için güvenlik ve istikrara ihtiyaç duyduklarının farkına varmışlardır. Bu nedenle, gelişmiş devletler çatışmaları önleyerek ya da en azından onları bir an önce frenleyerek istikrarlı ve güvenli bir dünya sağlama konusunda doğal olarak aşırı derecede kaygı duymuşlardır.

Son olarak, Barış Operasyonlarının Soğuk Savaş sonrasında canlanmasında yukarıda izah edilen nedenlerle aynı derecede önemli bir rol oynayan diğer bir neden de uluslararası ilişkilerde çok ulusluluğa verilen önem olmuştur. Şiddetli çatışma durumlarına müdahil olmaya niyetlenen devletler bunu çoğu kez çok ulusluluk içinde özellikle BM himayesinde yapmışlardır. Devletlerin BM'yi kullanmak istemelerinin sebebi çok uluslu yaklaşımın iç siyasi muhalefeti etkisiz kılmasına yardımcı olması, kendilerine müttefikler kazanma imkânlarını artırması, icra edilen operasyonun sınırlı ve meşru amaçları olduğu konusunda uluslararası topluma güvence vermesi ve muhalifler ya da hasım güçler tarafından büyük çapta güç kullanma riskini azaltmasıdır.¹⁷ Büyük güçler bu nedenle BM çatısı altında operasyon icra etmeye daha fazla istekli olmuşlardır.

Sonuç

Sonuç olarak Soğuk Savaş sonrasında savaşın niteliğinin değişmesi ile beraber barış operasyonlarının da niteliği değişmiş, Soğuk Savaş döneminde icra edilen barış operasyonları çoğunlukla çatışma-yönetimi faaliyetleri iken günümüzde yapılan barış operasyonları ise daha çok çatışma-çözümüne yönelik faaliyetler olmuş ve operasyonların insani yönü ağırlık kazanmıştır. Günümüzde icra edilen barış operasyonları; müdahale ettikleri kriz durumlarının karmaşık yapısı dolayısıyla, çatışmanın sona erdirilmesi ve istikrarın sağlanması görevlerinin yanı sıra yeniden yapılandırma ve gelişime yardım faaliyetlerini de içermektedir. Barış Operasyonları sadece BM tarafından

¹⁷ Roberts, *The United Nations and*, s. 10

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

değil, BM Şartının VIII. Bölümünde verilen yetkiye dayanarak Bölgesel Güvenlik Kuruluşları (NATO, AB, AGİT) aracılığı ile de icra edilmektedir.

BM Kasım 2008 itibariyle, 119 ülkeden 110.000'e yakın personelin katılımıyla Golan Tepeleri, Hindistan ve Pakistan, Kıbrıs, Lübnan, Batı Sahra, Gürcistan, Kosova, Kongo, Liberya, Fildişi Sahilleri, Haiti, Sudan, Doğu Timur ve Çad olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde 16 Barış Operasyonu icra etmektedir. Yukarıda açıklanan Barış Operasyonlarındaki artışın sebepleri ile son dönemde özellikle Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu ve Orta Asya'da yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında Barış Operasyonları sayısının önümüzdeki dönemde daha da artacağı söylenebilir. BM uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu ana organı olan Güvenlik Konseyi'nde, 1 Ocak 2009 tarihinde geçici üye olarak göreve başlayacak olan Türkiye'nin, BM tarafından yürütülen Barış Operasyonlarına olan ilgisinin, karar mekanizmasında yer almasından dolayı yüklenmiş olduğu sorumlulukla beraber önceki dönemlere oranla daha da artacağı ve daha fazla Barış Operasyonuna aktif olarak iştirak edeceği değerlendirilmektedir.

TABLO I

BARIŞ OPERASYONLARININ BÖLGELERE VE DÖNEMLERE GÖRE SAYI VE YÜZDELERİ

BÖLGELER	SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ 1946-1985		GEÇİŞ DÖNEMİ 1985-1989		SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM 1989-2007		TOPLAM	
	B.O.	%	B.O.	%	B.O.	%	B.O.	%
ORTA DOĞU	7	53,8	1	20	1	2,7	9	16,2
AFRİKA	1	7,7	2	40	22	54	25	42,6
ASYA VE PASİFİK	3	23,1	1	20	6	14	10	16,2
AVRUPA	1	7,7	-	-	9	24	10	18
AMERİKA KITASI	1	7,7	1	20	7	18,9	9	16,2
TOPLAM	13	21	5	7	45	72	63	100

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

TABLO II

GÜVENLİK KONSEYİNDE KULLANILAN VETO SAYILARI

1946-55	1	2	-	-	80	83
1956-65	-	2	3	-	26	31
1966-1975	2	2	10	12	7	33
1976-1985	-	9	11	34	6	60
1986-1995	-	3	8	24	2	37
1996	-	-	-	-	-	0
1997	1	-	-	2	-	3
1998	-	-	-	-	-	0
1999	1	-	-	-	-	1
2000	-	-	-	-	-	0
2001	-	-	-	2	-	2
2002	-	-	-	2	-	2
2003	-	-	-	2	-	2
2004	-	-	-	2	1	3
2005	-	-	-	-	-	-
2006				2		2
2007	1				1	2
2008	1	-	-		1	2
TOPLAM	6	18	32	82	124	261

<http://www.globalpolicy.org/security/data/vetotab.htm>

KAYNAKÇA

1. Adam Roberts ve Benedict Kingsburry (Der.), United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations, Oxford: Clarendon Press, 1993
2. Adam Roberts, "The United Nations and International Security", Survival, Cilt 35, No 2, 1993, s. 3-30
3. Adam Roberts, "A Crisis in Peacekeeping", Survival, Cilt 36, No 3, 1994, s. 93-120
4. Ali Karaosmanoğlu, İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1981
5. Betts A. Fetherston, Towards a Theory of United Nations Peacekeeping, London: St. Martin's Press, 1995
6. Farouk Mawlawi, "New Conflicts, New Challenges: The Evolving Role for Non Governmental Actors", Journal of International Affairs, Cilt 46, No 2, 1993, s. 391-413
7. Gareth Evans, Cooperating For Peace: The Global Agenda for the 1990s and Beyond, Australia: Australian Print Group, 1993
8. Peter Wallensteen ve Karin Axell, "Armed Conflict at the End of the Cold War, 1989-92", Journal of Peace Research, Cilt 30, No 3, 1993, s. 330-337
9. Raimo Varynen, The United Nations and Resolution of International Conflicts, Falk R.A. vd. (der.) *The United Nations and a Just World Order* içinde, Westview, Colorado. 1991
10. Rikhye, I.J., Harbottle, M. ve Egge B. Der., The Thin Blue Line: International Peacekeeping and Its Future, Yale University Press, New Haven, 1974
11. Steven R Ratner, The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War, New York: St. Martin's Press, 1995

